UNIWERSYTET JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE
Studia Neofilologiczne. Rozprawy Językoznawcze 2026, vol. XXII

CC BY

http://dx.doi.org/10.16926/sn.2026.22.08

Received: 24.09.2026
Accepted: 18.08.2026

AGATA STĘPIEŃ
https://orcid.org/0000-0002-1703-1239
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska
(University of the National Education Commission, Krakow, Poland)
e-mail: agata.stepien@uken.krakow.pl

SZTUKA JAKO JĘZYK TOŻSAMOŚCI WSPÓŁCZESNYCH ARTYSTEK W KATALONII

Jak cytować [how to cite]: Stępień, A. (2026). Sztuka jako język tożsamości współczesnych artystek w Katalonii. *Studia Neofilologiczne. Rozprawy Językoznawcze*, *22*, 135–150.

Art as a Language of Identity among Contemporary Women Artists in Catalonia

Abstract

The article examines the art of contemporary Catalan women artists as a language for constructing, negotiating, and communicating cultural, feminist, and social identity. The point of departure is the assumption that art performs not only an aesthetic function, but also a communicative and political one, becoming a space of dialogue between the individual and the community. The study adopts a feminist interpretive framework, with particular attention to intersectionality, and focuses on selected artistic practices and artist statements related to cultural memory, language, migration, corporeality, class, and the socio-political transformations taking place in Catalonia. Rather than treating these themes as self-evident, the analysis considers how meaning is produced through medium, materiality, scale, poetic language, performance, and the relation with the viewer. The article demonstrates that contemporary women artists in Catalonia employ visual, performative, and literary practices as forms of social communication, negotiation of belonging, and critique of structures of exclusion.
Keywords: contemporary art, Catalonia, cultural identity, intersectional feminism, intercultural dialogue, language of art.

Sztuka współczesnych katalońskich artystek stanowi krytyczny język społeczny, za pomocą którego konstruowana i negocjowana jest tożsamość

kulturowa, feministyczna oraz polityczna współczesnej Katalonii. Dzisiejsza refleksja nad kulturą i tożsamością Katalonii coraz częściej koncentruje się wokół języka rozumianego nie wyłącznie jako system komunikacji werbalnej, lecz także jako przestrzeń symboliczna, wizualna i performatywna. W tym kontekście sztuka współczesna staje się istotnym medium negocjowania przynależności kulturowej, pamięci społecznej oraz relacji między jednostką a wspólnotą. Maria Carme Junyent i Bel Zaballa (2020, s. 19, 24) podkreślają, że język może funkcjonować jako forma oporu kulturowego i narzędzie podtrzymywania tożsamości wspólnotowej.

Artykuł koncentruje się na analizie współczesnej sztuki katalońskich artystek jako języka konstruowania i negocjowania tożsamości kulturowej, feministycznej oraz społecznej w kontekście przemian politycznych i społecznych zachodzących w Katalonii po 2013 roku. Punktem wyjścia jest założenie, że sztuka nie pełni wyłącznie funkcji estetycznej, lecz staje się formą komunikacji społecznej, narzędziem budowania wspólnoty oraz przestrzenią dialogu międzykulturowego i międzypokoleniowego.

Materiał badawczy obejmuje wybrane realizacje Juany Dolores, Emmy Llorente, Núrii Güell, Marisy Morón, Míriam Demy i Elény Gual, uzupełnione wypowiedziami artystek oraz wywiadami przeprowadzonymi z Marisą Morón, Marią Santos i Laurą Llanelli. Dobór ten pozwala zestawić odmienne formy komunikacji artystycznej – poezję, performance, sztuki wizualne, projekt konceptualny i praktyki oparte na materialności obiektu – oraz sprawdzić, w jaki sposób za ich pomocą konstruowane są znaczenia związane z płcią, cielesnością, pamięcią, klasą, językiem i przynależnością społeczną.

Szczególne znaczenie ma tutaj perspektywa feminizmu intersekcjonalnego, według której tożsamość kobiet kształtowana jest równocześnie przez płeć, klasę społeczną, język, pochodzenie oraz doświadczenie migracji. Pojęcie intersekcjonalności, wprowadzone przez Kimberlé Crenshaw (1989), zwraca uwagę na nakładanie się różnych osi nierówności i dyskryminacji, które powinny być analizowane łącznie, a nie jako odrębne doświadczenia. Intersekcjonalne intuicje obecne są także w poezji Marii-Mercè Marçal: w wierszu Divisa kobiecość zostaje zestawiona z pochodzeniem klasowym i przynależnością do „narodu uciskanego" (Marçal, 1998, s. 15).

Współczesna tożsamość katalońska przedstawiana jest w analizowanych praktykach artystycznych jako przestrzeń wielowymiarowa i negocjowana, funkcjonująca pomiędzy lokalnością, hiszpańskością i europejskością. W tym kontekście język kataloński, pamięć historyczna oraz praktyki kulturowe stają się ważnymi narzędziami budowania wspólnoty i oporu wobec homogenizacji kulturowej. Fina Birulés (2014) zwraca uwagę, że kobiece doświadczenie nie może być oddzielane od historii, języka oraz kontekstu kulturowego.

Istotnym elementem analiz pozostaje również relacja pomiędzy sztuką a aktywizmem społecznym. Wiele współczesnych katalońskich artystek wy-

korzystuje sztukę jako formę artywizmu – połączenia praktyki artystycznej i działań społeczno-politycznych. Joanna Pankau (2023) ujmuje artywizm jako praktykę o wyraźnym charakterze politycznym i krytyczno-antycypacyjnym, zdolną reagować na wielowymiarowe kryzysy społeczne i miejskie. Tak rozumiana twórczość może służyć krytyce patriarchatu, przemocy symbolicznej oraz mechanizmów wykluczenia społecznego. Estrella de Diego (1987) podkreśla polityczny wymiar sztuki feministycznej oraz jej zdolność do krytycznego naruszania dominujących struktur władzy.

Montserrat Roig (1991) analizowała relację pomiędzy kobiecym ciałem, pamięcią oraz doświadczeniem politycznym w kulturze katalońskiej. Z kolei Victoria Sau (1981) wskazywała, że patriarchalne struktury kultury historycznie prowadziły do wyciszania kobiecego głosu i marginalizacji kobiecego doświadczenia.

W analizowanych praktykach artystycznych ciało staje się nie tylko medium ekspresji, lecz także przestrzenią oporu wobec patriarchalnych i społecznych mechanizmów kontroli. Sztuka analizowanych twórczyń może być interpretowana jako próba odzyskiwania głosu oraz widzialności kobiet w przestrzeni publicznej i kulturowej.

1. Metodologia badań

Artykuł ma charakter jakościowego studium interpretacyjnego. Nadrzędną ramę metodologiczną stanowią studia feministyczne, ze szczególnym uwzględnieniem feminizmu intersekcjonalnego. Perspektywa ta służy analizie sposobów, w jakie płeć łączy się w praktykach artystycznych z klasą społeczną, językiem, pochodzeniem, migracją, pamięcią i doświadczeniem politycznym. Termin „język sztuki" nie oznacza tu analizy dyskursu w sensie lingwistycznym; odnosi się do sposobu komunikowania znaczeń poprzez medium, formę, materialność, skalę, symbol, działanie performatywne lub tekst poetycki. Elementy opisu dzieła charakterystyczne dla historii sztuki pełnią funkcję pomocniczą i nie są traktowane jako odrębna metodologia.

Materiał dobrano celowo spośród praktyk, w których szczególnie wyraźnie ujawniają się problemy tożsamości, cielesności, języka, pamięci, migracji, klasy i relacji władzy. Jednostką analizy jest konkretna realizacja artystyczna albo wypowiedź artystki bezpośrednio odnosząca się do jej praktyki. Każdy przypadek analizowany jest według tej samej sekwencji: najpierw określane są medium i forma komunikacji (np. poezja, performance, instalacja, malarstwo, projekt konceptualny), następnie wskazywane są środki organizujące przekaz – takie jak materialność, skala, symbolika, użycie języka, działanie ciała czy relacja z odbiorcą – a w trzecim kroku elementy te interpretowane są w perspektywie feministycznej i intersekcjonalnej oraz odnoszone do

społeczno-kulturowego kontekstu Katalonii. Taka procedura pozwala odróżnić samo rozpoznanie tematu pracy od analizy sposobu, w jaki temat ten zostaje artystycznie zakomunikowany.

Istotnym elementem badań były również wywiady jakościowe o charakterze tematycznym, skoncentrowane na relacjach między praktyką artystyczną a tożsamością, miejscem, językiem, widzialnością kobiet i funkcjonowaniem w katalońskim środowisku artystycznym. Rozmowy przeprowadzono z Marisą Morón, Marią Santos oraz Laurą Llanelli. Wywiady z Marisą Morón i Marią Santos zostały przeprowadzone i nagrane audio w języku hiszpańskim przez autorkę artykułu w pracowniach artystek w Barcelonie 6 marca 2026 roku. Wywiad z Laurą Llanelli został przeprowadzony w języku katalońskim w formie pisemnej 20 lutego 2026 roku[1]. Taki dobór pytań pozwolił uchwycić nie tylko charakter praktyk artystycznych badanych twórczyń, lecz także ich indywidualny stosunek do kwestii tożsamości, miejsca, języka, widzialności kobiet oraz funkcjonowania w katalońskim środowisku artystycznym.

Wywiady mają w badaniu funkcję kontekstualizującą i nie są traktowane jako reprezentatywna próba socjologiczna. Wnioski wynikające z wypowiedzi artystek są zestawiane z analizą konkretnych realizacji i z materiałami źródłowymi dotyczącymi tych prac; deklaracja artystki nie jest więc traktowana jako samodzielny dowód znaczenia dzieła. Cytaty z wywiadów własnych są każdorazowo oznaczane bezpośrednio przy przywoływanej wypowiedzi wraz z informacją o rozmówczyni, miejscu i dacie rozmowy. Celem badania nie jest stworzenie pełnej panoramy współczesnej sztuki kobiet w Katalonii, lecz pogłębiona analiza wybranych przypadków, która pozwala porównać różne sposoby komunikowania i negocjowania tożsamości.

2. Kontekst społeczno-kulturowy współczesnej Katalonii

Tożsamość katalońska pozostaje jednym z najbardziej złożonych zjawisk kulturowych współczesnej Hiszpanii. Do jej podstawowych wyznaczników należą język kataloński, pamięć historyczna oraz doświadczenie regionalnej autonomii.

Współczesna kultura katalońska funkcjonuje pomiędzy lokalnością, hiszpańskością i europejskością. W tym kontekście język kataloński miał znaczenie nie tylko jako środek komunikacji, lecz także jako nośnik pamięci kulturowej i forma oporu wobec homogenizacji kulturowej, zwłaszcza w latach dyktatury frankistowskiej 1939–1975. Po śmierci Franco i rozpoczęciu transformacji demokratycznej od 1975 roku jego rewitalizacja stała się istotnym elementem odbudowy katalońskiej autonomii i tożsamości zbiorowej.

[1] O ile nie zaznaczono inaczej, wszystkie tłumaczenia cytowanych fragmentów z języka hiszpańskiego i katalońskiego zostały wykonane przez autorkę artykułu.

Istotnym elementem współczesnych debat pozostaje problem wielowymiarowej tożsamości kobiet funkcjonujących pomiędzy różnymi językami, wspólnotami i doświadczeniami politycznymi. W przyjętej perspektywie feministycznej tożsamość nie jest traktowana jako jednolita kategoria, lecz jako rezultat nakładania się pozycji społecznych i kulturowych, związanych m.in. z płcią, klasą, językiem i pamięcią (Crenshaw, 1989; Birulés, 2014).

Ważnym kontekstem dla analizowanego materiału pozostaje również współczesny feminizm kataloński, coraz częściej łączący kwestie społeczne, ekologiczne oraz postkolonialne. W refleksji Emmy Llorente pojawia się silny związek pomiędzy feminizmem, cielesnością oraz relacją człowieka z naturą, widoczny zwłaszcza w projekcie *Cobijos*/*Recers* oraz w wypowiedziach artystki dotyczących ceramiki, kobiecego ciała, macierzyństwa i ekofeminizmu (Moreno, 2020).

3. Feminizm intersekcjonalny i język sztuki

Feminizm intersekcjonalny stanowi jeden z najważniejszych kontekstów interpretacyjnych współczesnej sztuki kobiet w Katalonii. Termin „intersekcjonalność", wprowadzony przez Kimberlé Crenshaw (1989), odnosi się do współwystępowania różnych form opresji społecznej związanych między innymi z płcią, klasą społeczną, językiem czy doświadczeniem migracji.

W kontekście współczesnej sztuki w Katalonii perspektywa intersekcjonalna kieruje uwagę nie tylko na temat pracy, lecz także na sposób jego artykulacji. Analiza pyta więc, czy doświadczenie płci, klasy, migracji lub przynależności jest komunikowane za pomocą tekstu poetyckiego, działania ciała w performansie, materialności obiektu, skali przedstawienia czy relacji z odbiorcą. Pozwala to rozróżnić samo występowanie motywu feministycznego od formalnych strategii, za pomocą których artystki nadają mu znaczenie społeczne i polityczne.

Wiele współczesnych artystek działających w Katalonii wykorzystuje działania performatywne, poetyckie i wizualne jako formy odzyskiwania podmiotowości oraz krytyki struktur wykluczenia. W przypadku Juany Dolores znaczenie powstaje poprzez połączenie tekstu poetyckiego i performansu z kategoriami klasy, kobiecego ciała i przynależności politycznej (Dolores, 2020, 2022, 2023). U Marisy Morón kluczowym środkiem jest skala: miniaturowy format portretów wymusza fizyczne zbliżenie widza do przedstawienia i kieruje uwagę ku imieniu oraz historii portretowanej kobiety (Morón, komunikacja osobista, 20.02.2026). Núria Güell wykorzystuje natomiast współpracę, reguły instytucjonalne i sytuację społeczną jako tworzywo projektu, dzięki czemu problem migracji i przemocy strukturalnej zostaje przedstawiony nie tylko jako temat, lecz jako relacja uruchamiana przez samą praktykę artystyczną (Güell, 2009; Arte Útil, b.d.; ADN Galería, b.d.).

4. Kartografia feministyczna: sytuacja społeczna w Katalonii i wzrost polaryzacji politycznej

Rozpoczęcie analizy sztuki współczesnych artystek katalońskich od nakreślenia społeczno-politycznego kontekstu regionu wydaje się niezbędne dla zrozumienia mechanizmów kształtujących dzisiejszą tożsamość kulturową Katalonii. W ostatniej dekadzie region ten stał się przestrzenią intensywnych napięć politycznych, debat dotyczących autonomii oraz sporów wokół języka, pamięci i przynależności narodowej. Procesy te wpłynęły nie tylko na życie polityczne, lecz również na praktyki artystyczne, dyskurs feministyczny oraz sposoby definiowania wspólnotowości i obywatelskości. Jak zauważa Joan Ramon Resina, współczesna kultura katalońska pozostaje „obszarem permanentnej negocjacji pomiędzy pamięcią historyczną a nowoczesną tożsamością europejską" (2017, s. 348–349).

Katalonia pozostaje jednym z najważniejszych regionów autonomicznych Hiszpanii zarówno pod względem demograficznym, jak i ekonomicznym. Według danych Instituto Nacional de Estadística (b.d.) w 2025 roku region zamieszkiwało ponad osiem milionów osób. Współczesne społeczeństwo katalońskie charakteryzuje się dużą różnorodnością kulturową, językową i tożsamościową, co wpływa na sposób funkcjonowania debaty publicznej oraz praktyk artystycznych.

Istotnym elementem katalońskiej świadomości zbiorowej pozostaje silne poczucie wspólnoty kulturowej opartej na języku katalońskim, pamięci historycznej oraz regionalnym dziedzictwie. Język kataloński pełni w tym kontekście funkcję znacznie wykraczającą poza codzienną komunikację – staje się symbolem autonomii kulturowej, narzędziem transmisji pamięci oraz przestrzenią oporu wobec procesów homogenizacji politycznej i kulturowej. Junyent i Zaballa (2020, s. 19, 24) podkreślają znaczenie języka katalońskiego dla podtrzymywania wspólnotowej tożsamości i ciągłości kulturowej.

Współczesne napięcia polityczne związane z ruchem niepodległościowym znacząco wpłynęły na społeczne doświadczenie mieszkańców regionu. Szczególnie istotnym momentem pozostaje referendum niepodległościowe z 1 października 2017 roku, uznane przez rząd hiszpański za nielegalne i niezgodne z konstytucją państwa (Tribunal Constitucional, 2017). Wydarzenie to doprowadziło do gwałtownej polaryzacji społecznej oraz nasilenia konfliktu pomiędzy władzami centralnymi a częścią społeczeństwa katalońskiego.

Masowe demonstracje, strajki generalne oraz obecność symboli niepodległościowych, takich jak estelada, czyli flaga katalońskiego ruchu niepodległościowego, stały się ważnym elementem krajobrazu społecznego Barcelony i innych miast regionu. W protestach aktywnie uczestniczyły także środowiska akademickie, studenckie oraz artystyczne, traktujące kwestie autonomii nie tylko jako problem polityczny, lecz również jako zagadnienie zwią-

zane z prawem do reprezentacji kulturowej i językowej. Jak pokazuje Kathryn Crameri (2016), kataloński ruch niepodległościowy należy rozumieć nie tylko jako spór instytucjonalny, lecz także jako formę mobilizacji społecznej, w której istotną rolę odgrywają język kataloński, poczucie wspólnotowości oraz pokojowe demonstracje społeczeństwa obywatelskiego.

Spór wokół niepodległości Katalonii doprowadził do głębokiej polaryzacji społecznej obejmującej zarówno kwestie polityczne, jak i tożsamościowe. Z jednej strony ruch separatystyczny odwoływał się do prawa do samostanowienia, demokratycznej partycypacji oraz ochrony języka i kultury katalońskiej. Z drugiej strony rząd hiszpański konsekwentnie podkreślał nadrzędność konstytucyjnej jedności państwa hiszpańskiego (Crameri, 2016).

W debacie publicznej szczególne miejsce zajmowała również kwestia amnestii dla katalońskich polityków związanych z organizacją referendum z 2017 roku, w tym byłego prezydenta Carlesa Puigdemonta. Dyskusje wokół amnestii ujawniły głębokie podziały polityczne obecne zarówno w samym społeczeństwie katalońskim, jak i w całej Hiszpanii (Caballero, 2023).

Jednocześnie należy podkreślić, że współczesna tożsamość katalońska nie posiada charakteru jednolitego ani wykluczającego. Wielu mieszkańców regionu postrzega swoją identyfikację katalońską jako współistniejącą zarówno z przynależnością do Hiszpanii, jak i z europejską wspólnotą polityczną. W tym sensie katalońskość funkcjonuje jako tożsamość wielowarstwowa i negocjowana, pozostająca w nieustannym dialogu z doświadczeniem migracji, globalizacji oraz przemian społecznych. Jak zauważa Enric Ucelay-Da Cal (2018, s. 109), tożsamość katalońska jest pojęciem niejednoznacznym i obejmuje różne formy identyfikacji politycznej – od autonomizmu i federalizmu po separatyzm i independentyzm.

Ważnym aspektem współczesnego społeczeństwa katalońskiego pozostaje również jego wielokulturowy charakter. Znaczną część mieszkańców regionu stanowią potomkowie migrantów z innych części Hiszpanii, a także osoby pochodzące z Ameryki Łacińskiej, Afryki Północnej czy Europy Wschodniej. W rezultacie współczesna kultura katalońska funkcjonuje jako przestrzeń dynamicznych negocjacji pomiędzy lokalnością, doświadczeniem migracyjnym oraz procesami europeizacji (Conversi, 1997). W wywiadzie przeprowadzonym przez autorkę z Marią Santos w Barcelonie 6 marca 2026 roku artystka określiła własną tożsamość jako niejednoznaczną i „rozmytą" (Santos, komunikacja osobista, 6.03.2026); podkreśliła również, że nie czuje się „z jednego miejsca", a Barcelona w istotny sposób wpłynęła na jej rozwój osobisty i artystyczny. W jej doświadczeniu Barcelona nie jest więc jedynie miejscem zamieszkania, lecz przestrzenią twórczego zakorzenienia, współpracy i intensyfikacji praktyki artystycznej. Wypowiedź Santos pokazuje, że katalońskość nie musi oznaczać wyłącznie przynależności etnicznej lub językowej, lecz może być związana z doświadczeniem miejsca, relacji oraz środowiska twórczego.

Wszystkie te procesy znajdują swoje odbicie również w sztuce współczesnej. W praktykach wielu katalońskich artystek pojawiają się tematy związane z pamięcią zbiorową, językiem, migracją, cielesnością oraz społecznym doświadczeniem polaryzacji politycznej. Przykładowo w *Rèquiem català* Juany Dolores pamięć historyczna i język narodowy łączą się z refleksją nad współczesnym konfliktem politycznym (Dolores, 2023); Núria Güell w *Fuera de juego* podejmuje problem migracji i wykluczenia instytucjonalnego (Güell, 2009), natomiast Emma Llorente w projekcie *Cobijos* wykorzystuje kobiece ciało, menstruację i macierzyństwo jako punkty wyjścia do refleksji ekofeministycznej (Moreno, 2020). W tym kontekście sztuka staje się nie tylko medium estetycznym, lecz także przestrzenią refleksji nad współczesnym doświadczeniem obywatelskim, feministycznym i kulturowym.

Tożsamość feministyczna współczesnych Katalonek ujawnia się dziś szczególnie wyraźnie w obszarze sztuki zaangażowanej społecznie, która staje się przestrzenią negocjowania pamięci, języka oraz doświadczenia kobiet. Analiza twórczości młodych katalońskich artystek pokazuje, że sztuka funkcjonuje nie tylko jako forma ekspresji estetycznej, lecz również jako narzędzie komunikacji społecznej i krytyki politycznej. Jak pisała Maria-Mercè Marçal w wierszu *Divisa*, „A l'atzar agraeixo tres dons: haver nascut dona, de classe baixa i nació oprimida" – „Przypadkowi dziękuję za trzy dary: za to, że urodziłam się kobietą, z klasy niższej i z narodu uciskanego" (1998, s. 15). Cytat ten dobrze oddaje intersekcjonalny charakter współczesnego feminizmu katalońskiego, w którym płeć, język, pochodzenie społeczne i doświadczenie polityczne wzajemnie się przenikają.

Materiał z wywiadów przeprowadzonych w Barcelonie z Marisą Morón i Marią Santos uzupełnia analizę twórczości Emmy Llorente i Juany Dolores, pozwalając odnieść interpretację konkretnych praktyk artystycznych do wypowiedzi dotyczących tożsamości, miejsca, języka i funkcjonowania w środowisku twórczym. W tej części wywiady pełnią więc przede wszystkim funkcję kontekstualizującą wobec analizy dzieł.

Szczególnie widoczny jest wątek ekofeministyczny obecny w twórczości Emmy Llorente. W wywiadzie dla „Vogue España" artystka wyjaśnia, że jej praktyka pozostaje związana z ekofeminizmem poprzez odzyskiwanie wiedzy przodkiń oraz potrzebę pozostawania w relacji z naturą i własnym ciałem (Moreno, 2020). W wystawie *Cobijos* zależność ta zostaje przełożona na trzy serie odnoszące się do menstruacji i menopauzy, rezerwy jajnikowej oraz rozwoju ciąży. Ceramika – materiał kojarzony przez artystkę z ziemią, płodnością i kobiecością – służy tu do wizualizowania procesów cielesnych i ich kulturowych znaczeń. Ekofeministyczny wymiar pracy Llorente polega więc nie na prostym utożsamieniu kobiety z naturą, lecz na krytycznej próbie odzyskania wiedzy o ciele i jego rytmach oraz na ponownym powiązaniu doświadczenia cielesnego z materialnością środowiska. W podobnym duchu

pisała Montserrat Roig o kobiecym ciele jako przestrzeni uwikłanej w relacje władzy, kontroli i uprzedmiotowienia. Wskazywała między innymi na przekształcanie ciała kobiety w „wartość wymiany" (1980, s. 104).

Wyraźnie polityczny charakter ma również twórczość Juany Dolores, która wykorzystuje poezję, teatr i performance do krytyki patriarchatu oraz współczesnych napięć społecznych w Katalonii. W tomie *Bijuteria* (Dolores, 2020) artystka łączy temat miłości i cielesności z kategoriami klasy, płci i pochodzenia społecznego; poezja staje się tu przestrzenią konfrontowania romantycznego imaginarium z doświadczeniem klasowym. Takie zestawienie pozwala odczytywać jej twórczość jako praktykę, w której język prywatnego doświadczenia zostaje wpisany w szerszy dyskurs społeczny i polityczny.

W *Rèquiem català* Juana Dolores (2023) przedstawia katalońską tożsamość jako doświadczenie napięcia pomiędzy pamięcią historyczną a współczesnym konfliktem politycznym. W udostępnionym fragmencie utworu pojawia się sformułowanie „hem renunciat al sentit de la identitat" [„wyrzekliśmy się sensu tożsamości"], które bezpośrednio łączy kryzys wspólnoty z utratą języka identyfikacji (Catorze, 2023). Z kolei *Hit me if I'm pretty* (Dolores, 2022, s. 1–2) podejmuje temat przemocy symbolicznej związanej z normatywnymi wzorcami kobiecego piękna. Oba utwory pokazują, że Dolores zestawia kategorię kobiecości z problemami władzy, reprezentacji i przynależności, wykorzystując język jako narzędzie krytyki społecznej.

Twórczość współczesnych katalońskich artystek potwierdza tezę, że sztuka feministyczna pełni dziś funkcję krytycznego języka społecznego. Jak zauważa Estrella de Diego, „sztuka feministyczna powinna naruszać struktury władzy" (1987). Analizowane działania artystyczne nie ograniczają się do reprezentacji kobiecego doświadczenia, lecz aktywnie uczestniczą w debacie dotyczącej języka, pamięci, migracji, przemocy i tożsamości kulturowej.

Ważnym elementem pozostaje także relacja między językiem a przynależnością kulturową. Junyent i Zaballa podkreślają, że „język również może być formą oporu" (2020). W przypadku katalońskich artystek język staje się narzędziem ochrony pamięci kulturowej i budowania wspólnoty wobec procesów homogenizacji społecznej i politycznej.

Współczesne praktyki artystyczne Katalonek pokazują więc, że feminizm nie ogranicza się wyłącznie do problematyki płci, lecz obejmuje również kwestie ekologii, migracji, języka, klas społecznych i obywatelskiego zaangażowania. Sztuka staje się przestrzenią dialogu międzykulturowego oraz formą negocjowania współczesnej katalońskiej tożsamości.

5. Refleksja nad kobiecą tożsamością i nierównościami społecznymi

Współczesna sztuka feministyczna w Katalonii stanowi istotną przestrzeń refleksji nad społecznymi nierównościami, cielesnością oraz mechanizmami konstruowania kobiecej tożsamości. W dalszej analizie uwaga zostaje skupiona na Elénie Gual, Marisie Morón, Núrii Güell, Míriam Demie i Juanie Dolores, ponieważ w ich praktykach można wskazać konkretne środki formalne i komunikacyjne – od bezpośredniej wypowiedzi o autonomii ciała, przez skalę dzieła i organizację relacji z odbiorcą, po działanie performatywne i projekt konceptualny. Takie zawężenie materiału pozwala przejść od wyliczania tematów do porównania sposobów ich artystycznej artykulacji.

Pomimo odmiennych mediów wspólnym problemem pozostaje sposób konstruowania kobiecej podmiotowości wobec norm społecznych i relacji władzy. Analiza porównawcza nie zakłada więc jednorodnego „języka feministycznego", lecz sprawdza, jak poszczególne artystki różnicują przekaz: poprzez deklarację słowną, organizację relacji widz–dzieło, pracę z instytucją, narrację poetycką lub obserwację codziennych rytuałów. W ten sposób kategorie feministyczne pełnią funkcję narzędzia interpretacyjnego, a nie gotowego opisu, który można przypisać każdej pracy.

Szczególnie istotne miejsce zajmuje tutaj problem kobiecego ciała jako przestrzeni społecznej i politycznej negocjacji. Eléna Gual wskazuje na znaczenie cielesności jako obszaru autonomii oraz oporu wobec norm patriarchalnych:

> Ciało kobiety to nie tylko przedmiot, to przestrzeń autonomii, gdzie decydujemy o naszych granicach i przekraczamy je, wyznaczając nowe ścieżki równości (Plataforma de Arte Contemporáneo, 2025).

Wypowiedź Gual wpisuje się w feministyczne interpretacje ciała jako przestrzeni doświadczenia politycznego oraz medium odzyskiwania podmiotowości. Ciało kobiece przestaje być tutaj biernym obiektem reprezentacji, stając się aktywną przestrzenią sprawczości i oporu wobec społecznych mechanizmów kontroli.

Z perspektywy przyjętej metodologii istotne jest nie samo stwierdzenie obecności motywu ciała, lecz sposób jego komunikowania. U Gual sprawczość zostaje nazwana poprzez pojęcia autonomii i granic; u Llorente materialność ceramiki wiąże procesy cielesne z ziemią i pamięcią kobiecej wiedzy; u Morón miniaturowa skala portretu organizuje fizyczną relację z odbiorcą. Są to trzy odmienne strategie – językowa deklaracja, materialna metafora i aranżowanie bliskości widza – które prowadzą do różnych form przedstawiania kobiecej podmiotowości. Porównanie to pokazuje, że per-

spektywa feministyczna służy tu analizie sposobu wytwarzania znaczenia, a nie wyłącznie klasyfikowaniu prac według podejmowanych tematów.

Istotnym elementem współczesnej sztuki katalońskiej pozostaje również zaangażowanie społeczne oraz eksploracja perspektyw mniejszościowych. Núria Güell, posiadająca katalońskie korzenie artystka konceptualna, podejmuje problematykę migracji, przemocy strukturalnej oraz nierówności społecznych. W projekcie *Lejos de Nazaret* artystka współpracowała z osobami nielegalnie migrującymi, zwracając uwagę na mechanizmy wykluczenia obecne we współczesnej Europie (Güell, 2009; Arte Útil, b.d.; ADN Galería, b.d.). Jej praktyka wpisuje się w nurt sztuki krytycznej i społecznie zaangażowanej, w której działania artystyczne stają się narzędziem analizy relacji pomiędzy instytucjami, władzą i doświadczeniem marginalizacji.

Szczególnie interesującym przykładem praktyki odzyskiwania widzialności kobiet jest projekt miniaturowych portretów Marisy Morón. Artystka wskazuje, że impuls do jego rozpoczęcia wiązał się z doświadczeniem seksistowskich komentarzy oraz z potrzebą oddania hołdu kobietom pomijanym w historii kultury (Morón, komunikacja osobista, 6.03.2026). Projekt, obejmujący obecnie około 400 portretów, początkowo dotyczył kobiet artystek, lecz z czasem został rozszerzony na kobiety działające w różnych dziedzinach życia społecznego, naukowego i kulturalnego. W tym sensie twórczość Morón można rozumieć jako praktykę pamięci, wspólnotowego gestu oraz symbolicznego przywracania kobietom miejsca w historii. Mały format portretów ma w tym projekcie znaczenie symboliczne. Morón podkreśla, że miniatura wymaga fizycznej bliskości wobec przedstawianej osoby, zarówno ze strony artystki, jak i odbiorcy. Widz musi podejść bliżej, odczytać imię portretowanej kobiety i zadać pytanie o jej historię. Miniatura staje się więc nie pomniejszeniem znaczenia bohaterek, lecz narzędziem intymnego spotkania, uważności i przywracania pamięci (por. Biblioteca Salaborsa, 2022).

Natomiast szczególnie wyrazisty polityczny charakter posiada twórczość Juany Dolores – katalońskiej poetki, performerki i aktywistki feministycznej. Jej działania artystyczne łączą poezję, performance, działania audiowizualne oraz krytykę społeczną. Projekt *Bijuteria* koncentruje się wokół symboliki biżuterii jako znaku klasowego oraz elementu reprodukcji społecznych nierówności.

W refleksji Juany Dolores pojawia się również krytyka współczesnych systemów politycznych oraz sposobów instrumentalizacji dyskursów emancypacyjnych. Artystka wskazuje na ideologiczną porażkę historycznych prób realizacji komunizmu i socjalizmu, podkreślając jednocześnie, że współczesne narracje polityczne bardzo często wykorzystują język walki klas jedynie jako element strategii ideologicznych.

W tym kontekście sztuka Dolores może być interpretowana jako forma krytycznej analizy późnego kapitalizmu, mechanizmów nierówności spo-

łecznych oraz relacji pomiędzy klasą, płcią i kulturą. Jej twórczość wpisuje się jednocześnie w nurt współczesnego artywizmu, łączącego praktykę artystyczną z zaangażowaniem społecznym i politycznym.

Na szczególną uwagę zasługuje także działalność Míriam Demy, której praktyka obejmuje przede wszystkim malarstwo, a wcześniej również projekty konceptualne. W wywiadzie dla „Metal Magazine" artystka określa sztukę jako dialog z samą sobą i ze światem, podkreślając znaczenie relacji między twórcą, materiałem, otoczeniem, dziełem i odbiorcą (Roca Porta, 2021). Tę koncepcję można zobaczyć w projekcie *7h 50' 48''*, poświęconym przyspieszeniu czasu i jego wpływowi na relację z jedzeniem, oraz w serii fotograficznej *Mímesi*, dokumentującej interwencje w krajobrazie Colonia Güell polegające na maskowaniu sztucznych elementów za pomocą błota, roślin i trzciny (Roca Porta, 2021). Projekty te pokazują, że komunikacyjny wymiar jej praktyki wynika z łączenia osobistego doświadczenia z obserwacją codziennych rytuałów i relacji człowieka z otoczeniem.

Również w wywiadzie dla Roosik & Co. Dema opisuje malarstwo jako sposób komunikowania tego, kim jest, oraz dzielenia się własną wizją życia. Zwraca przy tym uwagę, że doświadczenie świata jako kobiety sprawia, iż inne kobiety mogą odnajdywać w jej pracach własne doświadczenia i poczucie wzmocnienia (Roosik & Co., 2021).

Wypowiedzi te wskazują na komunikacyjny i wspólnotowy wymiar praktyki Demy. Twórczość artystyczna staje się tutaj nie tylko narzędziem ekspresji indywidualnej, lecz także przestrzenią rozpoznawania wspólnych doświadczeń, budowania relacji z odbiorcą oraz negocjowania sposobów przedstawiania kobiecej podmiotowości.

Zestawienie analizowanych praktyk pokazuje, że współczesna sztuka katalońskich artystek nie tworzy jednego, jednolitego języka feministycznego. Tożsamość, pamięć i relacje społeczne są komunikowane za pomocą odmiennych środków: tekstu, działania performatywnego, materialności obiektu, skali przedstawienia, pracy z instytucją oraz organizowania relacji z odbiorcą. Wspólnym elementem pozostaje natomiast krytyczne uruchamianie tych środków wobec mechanizmów wykluczenia i utrwalonych modeli reprezentacji kobiet.

Szersze znaczenie analizowanych praktyk wynika nie z ich reprezentatywności dla całej współczesnej sztuki w Katalonii, lecz z możliwości porównania różnych sposobów łączenia doświadczenia płci z pamięcią, klasą, cielesnością i uczestnictwem społecznym. W tym sensie omawiany materiał wpisuje się w debatę nad intersekcjonalnym charakterem współczesnego feminizmu. Mari Luz Esteban (2019) wskazuje na znaczenie doświadczenia cielesnego i społecznego kobiet dla procesów politycznej transformacji feminizmu; analizowane realizacje pokazują, jak podobne zależności mogą być artykułowane za pomocą praktyk artystycznych.

W odniesieniu do polskiego kontekstu artystycznego materiał ten może stanowić punkt odniesienia porównawczego, a nie model przeznaczony do bezpośredniego przeniesienia. Pozwala bowiem obserwować, w jaki sposób sztuka kobiet funkcjonuje w określonym kontekście językowym, politycznym i instytucjonalnym oraz jak łączy refleksję nad pamięcią, autonomią i wspólnotowością. Taki wymiar uwidacznia m.in. debata „Artistas catalanas: una mirada feminista" zorganizowana przez Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB, 2022), a także praktyka Núrii Güell, w której sztuka służy ujawnianiu mechanizmów władzy i przemocy symbolicznej (Polititzacions del malestar, b.d.).

Znaczenie analizowanych praktyk dopełnia ich instytucjonalne otoczenie. Przykładem jest Barcelona, której władze przyjęły II Plan for Gender Justice 2021–2025. Dokument zakłada m.in. włączanie perspektywy płci do polityk miejskich, przeciwdziałanie nierównościom i dyskryminacji kobiet oraz rozwój feministycznej urbanistyki, ukierunkowanej na bardziej dostępne i przyjazne przestrzenie miejskie (Ajuntament de Barcelona, 2021). Kontekst ten nie determinuje znaczenia poszczególnych dzieł, ale pokazuje, że sztuka feministyczna funkcjonuje w szerszym ekosystemie debat i działań dotyczących równości oraz uczestnictwa obywatelskiego.

Przeprowadzona analiza pozwala doprecyzować pojęcie sztuki jako języka tożsamości. Nie chodzi wyłącznie o obecność tematów feministycznych, kulturowych czy politycznych, lecz o sposób, w jaki znaczenie zostaje wytworzone przez medium i formę. Język sztuki ujawnia się tutaj jako zespół strategii komunikacyjnych, za pomocą których doświadczenia związane z płcią, klasą, pamięcią, migracją i przynależnością zostają przekształcone w relację pomiędzy dziełem, artystką, odbiorcą i kontekstem społecznym.

Porównanie poszczególnych przypadków pokazuje zarazem odmienność tych strategii. U Juany Dolores kluczowe znaczenie ma połączenie tekstu poetyckiego i performansu z doświadczeniem klasy oraz przynależności politycznej; u Marisy Morón miniaturowa skala organizuje fizyczną bliskość widza i uruchamia pracę pamięci; u Núrii Güell tworzywem stają się relacje instytucjonalne i społeczne; u Emmy Llorente materialność ceramiki wiąże cielesność z ekofeministyczną refleksją nad naturą; u Elény Gual podmiotowość zostaje artykułowana poprzez język autonomii i granic, a u Míriam Demy poprzez relację między osobistym doświadczeniem, materiałem, otoczeniem i odbiorcą. To właśnie różnica pomiędzy tymi sposobami artykulacji stanowi jeden z najważniejszych rezultatów analizy.

Wspólnym mianownikiem omawianych praktyk nie jest więc jednolita estetyka ani jedna definicja kobiecej czy katalońskiej tożsamości, lecz proces jej negocjowania. Perspektywa intersekcjonalna pozwala uchwycić tożsamość jako relacyjną i wielowarstwową, powstającą na przecięciu płci, klasy, języka, pamięci, cielesności i doświadczenia politycznego. W tym sensie

sztuka współczesnych artystek w Katalonii może być rozumiana jako krytyczny język społeczny: nie tylko przedstawia przemiany zachodzące we wspólnocie, lecz poprzez formę, materialność i relację z odbiorcą aktywnie uczestniczy w wytwarzaniu nowych sposobów widzialności, przynależności i sprawczości.

Literatura

Ajuntament de Barcelona (2021). *II Plan for Gender Justice 2021–2025*. https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/items/a42586cd-594c-4969-bef9-df20a6ad8940 [dostęp: 20.06.2026].

ADN Galería (b.d.). *Alegaciones desplazadas: Núria Güell*. https://www.adn-galeria.com/exhibitions/52-alegaciones-desplazadas-nuria-guell/ [dostęp: 20.06.2026].

Arte Útil Archive (b.d.). *Offside*. https://arte-util.org/projects/offside/ [dostęp: 20.06.2026].

CCCB (2022, 28 listopada). *Artistas catalanas: una mirada feminista* [wideo]. Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. https://www.cccb.org/es/w/actividades/artistas-catalanas-una-mirada-feminista [dostęp: 20.06.2026].

Biblioteca Salaborsa (2022). *Le Figlie di Ipazia. Donne da ricordare e celebrare*. https://www.bibliotecasalaborsa.it/events/le-figlie-di-ipazia-donne-da-ricordare-e-celebrare [dostęp: 20.06.2026].

Birulés, F. (2014). *Entreactes. Entorn de la política, el feminisme i el pensament*. Edicions Trabucaire.

Caballero, A. (2023, 6 września). *Preguntas y respuestas sobre la ley de amnistía que pide Puigdemont: ¿es constitucional? ¿A quién beneficiaría?* https://www.rtve.es/noticias/20230906/amnistia-legal-constitucional/2455234.shtml [dostęp: 20.06.2026].

Catorze (2023, 14 kwietnia). *I si una nació desfilant per una catifa vermella* [fragment książki]. https://www.catorze.cat/lectura/tast-editorial-sorteig/i-si-una-nacio-desfilant-per-una-catifa-vermella_1202050_102.html [dostęp: 20.06.2026]

Conversi, D. (1997). *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*. University of Nevada Press.

Crameri, K. (2016). Do Catalans Have 'the Right to Decide'? Secession, Legitimacy and Democracy in Twenty-First Century Europe. *Global Discourse: An Interdisciplinary Journal of Current Affairs and Applied Contemporary Thought*, *6*(3), 423–439. https://doi.org/10.1080/23269995.2015.1083326.

Diego, E. de (1987). *La mujer y la pintura del XIX español*. Ediciones Cátedra.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, *1*, 139–167.

Dolores, J. (2020). *Bijuteria*. Galerada.

Dolores, J. (2022). *Hit Me If I'm Pretty* [katalog spektaklu]. Antic Teatre.

Dolores, J. (2023). *I si una nació desfilant per una catifa vermella – rèquiem catal*. Edicions Poncianes.

Esteban, M.L. (2019). *El Feminisme i les Transformacions en la Política*. Pol·len Edicions.

Güell, N. (2009). *Fuera de juego*. https://www.nuriaguell.com/portfolio/fuera_de_juego/ [dostęp: 20.06.2026].

Instituto Nacional de Estadística (b.d.). *Censo anual de población 2021–2025. Población según comunidad autónoma y provincia y sexo*. https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=67988 [dostęp: 20.06.2026].

Junyent, M. C., Zaballa, B. (2020). *El futur del català depèn de tu*. La Campana.

Marçal, M-M. (1998). *Cau de llunes*. Proa.

Moreno, P. (2020, 17 sierpnia). Emma Llorente, la artista de la generación Z catalana que viaja al ecofeminismo a través de la cerámica. *Vogue España*. https://www.vogue.es/living/articulos/emma-llorente-artista-visual-ceramista-barcelona-exposicion-cobijos-embarazo-menstruacion [dostęp: 20.06.2026].

Pankau, J. (2023). *Artywizm miejski jako praktyka antykryzysowa. Nowa wyobraźnia polityczna i translokalne obiegi rozwiązań* [rozprawa doktorska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu]. AMUR. https://repozytorium.amu.edu.pl/items/98ac9c83-295f-4b76-9b17-da4a7b07903c [dostęp: 20.06.2026].

Plataforma de Arte Contemporáneo. (2025, 19 maja). *„Is Anybody at Home?" Elena Gual*. https://www.plataformadeartecontemporaneo.com/pac/is-anybody-at-home-elena-gual/ [dostęp: 20.06.2026].

Polititzacions del malestar (b.d.). *Núria Güell*. https://polititzacionsdelmalestar.org/es/guell-nuria/ [dostęp: 10.03.2026].

Resina, J. R. (2017). *The Ghost in the Constitution. Historical Memory and Denial in Spanish Society*. Liverpool University Press.

Roig, M. (1980). *¿Tiempo de mujer?* Plaza & Janés.

Roig, M. (1991). *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*. Edicions 62.

Roosik & Co. (2021, 8 marca). Women Infinite Inspiration · Miriam Dema. https://www.roosik.com/en/blogs/dor-paper/women-infinite-inspiration-miriam-dema?srsltid=AfmBOopfHO8_puFBSYpdaCx3sdfKDXtFZAMGIxLJux4fnFGgIwt2v1a9 [dostęp: 20.06.2026].

Roca Porta, B. (2021, 21 stycznia). Míriam Dema. Honesta y libre. *Metal Magazine*. https://metalmagazine.eu/es/post/miriam-dema [dostęp: 20. 06.2026].

Sau, V. (1981). *Diccionario ideológico feminista*. Icaria Editorial.
Tribunal Constitucional (2017, 31 października). Sentencia 122/2017. Impugnación de disposiciones autonómicas 4335-2017. *Boletín Oficial del Estado*, *285*. https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2017-13224 [dostęp: 20.06.2026].
Ucelay-Da Cal, E. (2018). *Breve historia del separatismo catalán*. Ediciones B.